

KÜRESELLEŞEN DÜNYANIN BUNALIMI: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Şermin TEKİNALP¹

Özet

Çokkültürlülük, kimlik ve ötekilik gelişmiş batı ülkelerinin masasında çözüm bekleyen en önemli sorunlardan biri olarak görülebilir. Kapitalist dünyanın zenginliği ve gücü artar, zenginlerle fakirler arasında uçurum büyürken, diğer kimliklerin bastırılması ile oluşan bilinç modern dünya için milliyetçi kimlikler tehlikesini yaratmaktadır. Bu tehlike, Batı'da giderek genişleyen bir karşı saldırıyı harekete geçirmektedir. En azından söylemlerde de olsa, bir zamanlar demokratik çağdaş dünyanın rüyası olan çokkültürlülük her iki tarafta da küresel bir tehdit oluşturmaktadır. 21.yüzyılın bu büyük sorunu karşısında tek çözüm işbirlikçi iletişim ve karşılıklı anlayıştır. Bu makalede çokkültürlülüğün bunalımı, tehlikeleri ve çözüm yolları tartışılmaktadır.

Abstract

Multiculturalism, identity and otherness may be viewed as one of the greatest issues waiting for solution at the table of developed western countries. As the wealth and power of the capitalist world increases and the gap between the rich and the poor widens the awareness of repression of other identities becomes a nationalistic identities challenge to the modern world. This challenge creates an overwhelming counterattack from the West. Multiculturalism, once the dream of democratic modern world at least in discourses, now becomes a global threat on both ends. Cooperative communication for dialogue and mutual understanding is the only solution to this major problem of the 21th century. In this article the crisis and challenges of multiculturalism and ways of solutions are discussed

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, kimlik, ötekilik, iletişim

Giriş

İki büyük evrensel kuram olan ve içinde çok sayıda alt kuramlar barındıran modernist (kapitalist) ve Marksist (komünist) kuram insanlık için tek doğruya işaret ederler. Tek bir evrensel doğrudan bahseden modernizm kuramları özünde gelişmekte olan ülkelerin kurtuluşunu gelenekselden kurtularak Batı'nın çağdaş tanımladığı yaşam, liberal yönetim, ekonomik yapı, kültür ve inanç biçimlerine yönelmekte görür. Batı'nın değişmez olarak kabul ettiği gelişme modelleri ile azgelişmişlikten kurtulamayan Batı coğrafyası dışındaki üçüncü dünya ülkeleri ile bu coğrafyalardan ülkelerine göç eden insanlar Batı'nın gözünde 'öteki' olarak konumlandırılır. 20. yüzyılda Batı toplumlarındaki siyasal yapı ve üretim biçimleri kendi ekonomik ve siyasal yapısını yaratmış ve Batı'nın gelişmişlik düzeyine erişmemiş ya da kültürü ve dini farklı 'öteki' kültürler Batı hegemonyasına karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. 'biz' ve 'öteki' ler olarak ifade edilen ayrılık Batı ile Doğu arasındaki iletişim kırılmasında 'ötekiler'in suçlanması ile sonuçlanmıştır. Bu ayrılık ve yabancılaşma bugün Fransa'da yarın nerede olacağı belli olmayan çatışmaların da alt yapısını oluşturmuştur.

Kurtuluşu modernizmde bulan düşünce, 1960'lı yıllara kadar tartışılmaz etkinliğini sürdürmüştür. 1960'lı 70'li ve 80'li yıllar giderek artan küresel Batı hegemonyasının dünya ülkeleri arasında yarattığı siyasal ve ekonomik dengesizlikler, zengin ve fakir ülkeler arasında açılan uçurum ile modernizmin en çok eleştiriye açıldığı ve görünüşte bütün kültürlerle saygıyı (çokkültürlülük), özünde ise "ötekileri" kendi hallerine terketmeyi ifade eden postmodernist kuramların serpiştiği yıllardır.

¹Sanat Yönetimi Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi, 34156, Ataköy/İstanbul.

Çokkültürlülüğün fazla sorgulanmadığı, ulusalcı kamu hizmeti modeli kitle iletişim araçlarının hüküm sürdüğü dönemlerde Avrupa’da ve Türkiye’de devlete ait televizyon kanalları geleneksel seçkin kültür ve sanat eserleri olarak tanımlanmış programlar yayınlamışlar; popüler kültür ürünleri bu kültürel seçkinciliğin mimarları tarafından dışlanmıştır. Türkiye’de özel televizyonların, yasadışı da olsa, yayına başladığı 1990’lara kadar TRT, laik, çağdaş, Atatürkçü, özetle, tarihi, coğrafi ve geleneksel kültürel birikimlerin ideoloji potasında harmanlanmış ve seçkinlerin inşa ettiği bir kültürel istilaya maruz kalmıştır. Bu kültürün Türk ulusal kimliği ve aidiyetini temsil ettiği düşünülmüştür. Kamu yayın aracı TRT, inşa edilen bir Türk üst kültürünü geniş kitlelere benimsetme misyonunu üstlenmiştir.

1960’lı ve 70’li yıllar, kültürel eleştiri kuramları, çokkültürlülük, kültürel haklar, modernizm eleştirisiyle dolu yıllardır. 1980’li yıllar, kitle iletişim araçlarının serbestleşmesi ve özelleşmesiyle (deregulation) demokrasi, insan hakları savunuculuğunu üstlenen liberal, çoğulcu postmodernist kuramların en çok kabul gördüğü yıllardır. 1990’larda Türkiye’de tecimsel kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması tek kültür, tek ulus, tek ideoloji modelinin tartışılmaya açılması, popüler kültür ürünlerinin televizyon kanallarını doldurması ve tabu kabul edilen konuların daha özgür tartışılması sonucunu getirmiştir. Geleneksel olarak seçkinlerin seçerek oluşturduğu üst kimliği temsil eden kültürel ürünlerden popüler ürünlere kayışın hızlandığı bu yıllar, bütün kültürlere saygı ve çokkültürlülük tartışmalarının genel kabul gördüğü ve alt kimlik üst kimlik tartışmalarının alt yapısını oluşturan yıllardır.

Samuel Huntington’un *Medeniyetler Çatışması* kitabında ortaya attığı gelecekte gerçek savaşın kültürel, dinsel ve geleneksel farklılıklarından çıkacağı düşüncesi, birçok çokkültürcü, liberal küreselci demokrat tarafından ırkçı ve tekkültürcü, baskıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilmiş ve dışlanmıştı. Ancak bugün küreselleşmenin insanlığı getirdiği ekonomik, sosyal, siyasal bölünme postmodernist çoğulcu yaklaşımın özünde ‘biz’ ve ‘onlar’ farklılığını ‘onlar’ı, olduğu gibi, oldukları yerde terkedip öylece kabul etmek olduğunu gösteriyor. Çokkültürlülüğün toplumda yaratacağı kültürel bölünme tehlikesine karşı yeni düşünceler ve projeler ortaya atılıyor. Çokkültürcülüğün sözde ve yasa da savunucusu Fransa’daki olaylar da, söz ile düşüncenin uyumsuzluğu ve de uygulamadaki farklılığın yarattığı sorunları daha tartışılır biçimde gözler önüne serdi.

Bu makalemizde, temel olarak, yeni kitle kültürü çerçevesinde demokrasi ile özdeşleştirilen ve kültürel çatışmaları en aza indireceği ve karşılıklı anlayışı geliştireceği düşünülen ‘çokkültürlülüğün’ bunalımı konu edilecektir. Amacımız ‘kültür’, ‘çokkültürlülük’ ve ‘kimlik’ üzerine ortaya konulan bilimsel görüşlerin ışığında konuyu tartışmak ve kullanılan biçimiyle ‘çokkültürlülük’ kavramının aslında bir uzlaşmadan çok, bir göz boyama ve dışlama aracı olarak nasıl kullanıldığını ve bugün nasıl dışlandığını tartışmaya açmaktır.

Ulusal Kimlik, Ulusal Kültür, Kolektif Kimlik

Kültür kavramı hem içerik hem de kapsam olarak birçok tanımla açıklanmaya çalışılmıştır. Kültürün iki temel tanımında, kültür estetik mükemmellik ve yaşamın kendisi olarak ele alınır. Birinci tanımında kültür, opera, bale, edebiyat, sanat, tiyatro gibi seçkinlik işareti olarak ele alınırken; Raymond Williams kültürü “kurumlarda ve sıradan davranışlarda bulunan belli anlam ve değerleri açıklayan özel bir yaşam biçimi” olarak açıklarken. T.S. Eliot kültürü, “bir milletin bütün karakteristik etkinlik ve ilgi alanlarını kapsayan” bir olgu olarak ele alır [1]. Marksist göstergebilimci Barthes [1], kültürü kütüphane, tiyatro ve opera binasının dışına çıkararak gündelik yaşamın tamamını kapsayan bir olgu olarak değerlendirir ve çözümler. Kültürün en kapsayıcı tanımı olarak Güvenç’in [2] özetlediği;

“bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı” açıklamasını kabul edebiliriz. Buna göre kültür, içgüdüsel ve kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonra yaşam süreci içinde kazandığı alışkanlıklardır. Bu nedenle geçmişi vardır, tarihidir; geleceği vardır, sürekli ve değişkendir; toplum içinde kazanılır, toplumsaldır. Kültür, aynı çevre içinde doyum sağlayıcıdır, bütünleştirici ve uyumlaştırıcıdır. Kültür kavramlarının açıklanmasına açıklamayı yapanın ideolojik görüşü damgasını vurmuştur Golding ve Murdock 2002 [3]; Hall 1999 [4], 1994 [5]; Lull 2001 [6]; Real 1999 [7]; Schudston 1999 [8]; Grossberg 1999 [9]; Erdoğan 1999 [10];

Bu tartışmayı yaparken de kimin konuştuğu sorusu önümüze gelir ve farklı ideolojik yelpazenin içinde birçok farklı görüş açılır. *Ulusal kimlik*, bir ulusu oluşturan insanlara ulusal aidiyet vermenin bir yoludur; ideolojik bir anlamı varsa da tamamen ideolojik değil, psikolojiktir [11]. Ulus devletler dünyayı oluşturan en önemli ekonomik ve politik birlikler olarak bilinçli bir kültürel inşa süreci içinde gelişirler. Bu inşa sürecinin tamamen ideolojik olduğunu söylemek yanıltıcı olur. Bu süreci bir zamana ve mekana hapsedmek ve orada dondurmak da yanıltıcı olabilir, çünkü ulusal kimlik inşasında geçerli olan ideoloji dışında, çok derinlere kök salmış bazı psikolojik süreçler (inançlar, gelenekler, yaşam biçimlerinin dayattığı psikolojik oluşumlar vb.) vardır.

Michel Foucault'nun her toplumda gücü elinde tutanlar söylemi denetim altına alırlar ana tezi ve düzenleyici ilkelere taktığı “seyreltme prosedürleri” [11] kavramından hareketle, toplumsal seçkinlerin, içinden çıkılamayacak yoğun söylemleri (çoğulculuğu) nasıl seyreltildiğine ve bir çerçeve içine alınmış tek bir ulusal kültür kavramı üzerinde tekeli bir bilinç oluşturdıkları düşüncesine ulaşabiliriz.

Kültürel kimliklerin oluşturulması tartışması bizi *kollektif kimlik* tartışmalarına götürür. Morley ve Robins'e göre [12], “kollektif kimlik, bireysel ya da toplumsal aktörlerin belli bir tutarlılık, bütünlük ve süreklilik kazanmalarını içerir”. Alberto Melucci' (aktaran Morley ve Robins), kollektif kimlik oluşumunun hassas bir süreç olduğunu, toplumsal eylemin kurumsallaşmış biçimlerine benzediği ölçüde bir kurallar sistemine ve önderlik biçimlerine dönüşebileceğini; daha az benzediği durumlarda sürekli uyarılması gerektiğini ifade eder. Morley ve Robins, kollektif kimliğin toplumsal aktörler tarafından inşa edildiği düşüncesinden yola çıkarak *kollektif bellek* kavramını vurgularlar. Ulusal kimliğin ve kültürün inşası için ortak toplumsal belleğin, ortak geleneklerin ve yaşanmış bir tarih duygusunun sürekli canlı tutulması gerekir. Kollektif belleğin oluşmasında sınırın belirlenmesi “biz” ve “öteki” kavramlarının çağrıştırdığı içerme ve dışlama koşullarının sürekli olarak yaratılması çok önemlidir. Aksi halde, bütünlük ve süreklilik kesintiye uğrar ve parçalanma tehlikesi altına girer.

Ancak bizim klasik anlamda kollektif belleğin inşası sorununu sanayi sonrası ya da, bir başka anlatımla, örgütsüz kapitalizm çağında, sınırların her türlü elektronik sermaye ve ileti akışıyla ortadan kalktığı bir dünyada yeni mecralara taşımamız gerekiyor. Sınırların kalktığı bir dünyada ulusların; klasik anlamda içe kapalı, “öteki”ni dışlayan bir kimlik oluşturmasının sakıncalarını göz önüne alarak; ulusal kültür, kollektif kimlik ve bellek inşasında yeni anlayışlara yönelmesi gerekiyor. Avrupa Birliği'nin kollektif kimlik inşasında karşılaştığı zorluklar konuyu daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Üst Avrupa Kimliği veya Avrupa Kollektif Kimliği

Avrupa Birliği, çeşitli ulus devletler, farklı kültür, din ve dillerden oluşmuş bir mozaik olarak bütün projelerinde ve çeşitli zirvelerin sonunda yayınladığı bildirgelerinde (*The European Community Policy in the Audiovisual Field-Legal and Political Texts* [13]; Rodos 1988 [14]; Madrid 1989 [15]; Strazburg 1989 [16]; Bildirgeleri) bir taraftan kültürel

çoğulculuğun önemi üzerinde dururken diğer taraftan da ortak bir Avrupa kimliği yaratma uğraşı içine girmiştir. Bu çelişkili durumu, bir başka deyişle, farklı kültürlerin üstünde bir ortak üst Avrupa kimliği oluşturma uğraşını Avrupa'nın köklerindeki üstün Roma-Grek kültürünün yeniden canlandırılması olarak açıklamıştır. Böylece eski Avrupa'nın kültürel ve sanatsal açıdan görkemli geçmişi tüm Avrupa'nın bilincine kazınacak ve bu ortak Avrupalılık bilinci bir üst Avrupa kimliği olarak Avrupa'nın birleşmesini kolaylaştıracaktı. Ancak bunun bir düş olduğu ve ulusal çıkarların üstüne hiçbir gücün tam anlamıyla geçemeyeceği uygulamalardan alınan sonuçlarla ortaya çıktı. Küreselleşme, özelleştirmeler, bölgesel ve kıtasal sözleşmeler, sınırları yok eden elektronik yayıncılık ve hükümetler arası siyasi ve ekonomik çıkarlarla güçlü devlet ve ulus yapılarında bir taraftan erimeler yaratırken, diğer taraftan da milliyetçi akımları körükledi ve Avrupa'da ulusal kimliğin üzerinde ortak bir Avrupa üst kimliğinin oluşmasını engelledi. Ülkeler arasındaki rekabet koşulları bırakınız bir üst kimliğin oluşmasını ulusçuluğu daha da ileri boyutlara taşıdı. Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu bu kimlik tartışması bugün Fransa'daki olaylarla çok daha değişik tartışmalara kapı açmıştır. Bir zamanların karşılıklı anlayış çerçevesinde kimliklere hoşgörü ilkesini benimseyen tek kültürlülüğün yerini alan postmodernist kurtarıcı 'çok kültürlülük' Fransa'daki olaylarla masaya yatırılmış yarar ve zararları daha yakından mercek altına alınmıştır.

Postmodernizm ve Çokkültürlülük

Postmodernizm modernliğe yönelik şiddetli bir eleştiri ve saldırı olarak değerlendirilebilir. 20. yüzyıldaki iki dünya savaşı, Nazizm gibi insanlık dışı suçların ortaya çıkışı, ulusal ve küresel bağlamda zengin ve fakir arasındaki uçurumun büyümesi, doğanın ve çevrenin bilinçsizce tahribi, görsel popüler kültürün yükselişi ve yapay, yüzeysel, maddi çıkarlar için kurgulanmış bir kültür endüstrisinin doğuşu, insanın küresel karmaşık bir dünyada teknolojik robota dönüşümü modernizmin ortaya çıkardığı bunalıma örnek olarak verilebilir. Aydınlanmanın ürünü olan modernizmin 20. yüzyılda geldiği nokta budur. Postmodernizm tek tip, Batı odaklı kalkınma ve tek bir evrensel kültür projesi olan modernizme bir başkaldırı olarak nitelendirildi uzun yıllar. Modernizm 'yüksek sanat' ile 'popüler sanat' arasında seçmeci bir ayırım yapmakla suçlandı; postmodernizm ise yeni kültür ürünlerinin ortaya çıkışıyla kendini gösterdi ve tüketim toplumunun bir ürünü olarak postmodern toplumu yarattı ve hem kültürel içeriği hem de farklı kültürlerle bakış açısını etkiledi. Postmodernizm, tüm farklılıkları bir potada eriten ve yeni alışımlar ortaya çıkaran pratiklerle yapay bir dünyanın yaratılması olarak da kabul edilebilir. Bir klasik müzik parçasıyla ortadoğu müziğinin notaları birleştirilerek yeni bir ezgi yaratılabilir ya da türbanlı bir genç kızla açık göbeğine takı takmış bir genç kız aynı konserde kendilerinden geçebiliyorlar. Postmodernizm, kitle toplumunda umudun kaybolması ve ortaya çıkan boşluğu ve acıyı dolduran bir avunma çabasıdır. Ancak daha sonra toplumsal değişime hiçbir katkı sağlamamakla hatta modernizmin dayattığı yaşam biçimlerinin altında ezilen insanlara her kültürün eşitlenmesi ve insanın bu bağlamda özgürleştirilmesi bağlamında bir yeni uyuşturucu olmakla suçlandı. Postmodernizmin tek bir evrensel doğru ve Batı gelişme modelleri sunan modernizmin karşısına hoşgörü ve toleransın hakim olduğu çokkültürlü toplumsal yaşam vaadi, aslında kendi içinde bölünmeyi, ayrılığı ve değişik bir biçimde 'biz' ve 'öteki' ayrılığını getirdiği tartışılmaktadır. [17]

Çokkültürlü bir Avrupa ülkesi olan Belçika'da Hollandaca konuşan Flamanlarla (Flemings) Fransızca konuşan Valonlar (Walloons); Katoliklerle , liberaller ve sosyalistler arasındaki çatlak giderek artmaktadır. Bu gurupların kendi dillerinde yayın yaptıkları yayın organları vardır. Diğer taraftan çokkültürlülüğün kalesi sayılan ve on farklı toplumsal

katmana ayrılmış olan Hollanda'da her grup kendi nüfus oranına göre televizyon yayın saatlerini paylaşarak yayın yapmakta ve ulusal televizyon sistemi bir Katolik, iki Protestan ve bir Sosyal Demokrat iletişim şebekesinden oluşmaktadır. Etnik azınlıkların oluşturduğu istasyonlar, 1986'da kurulan ve bir baskı gurubu olarak çalışan Etnik Azınlıklar Kuruluşu STOA (Stichting Omroep Allochonen) tarafından izlenir, genelde etnik gurupların medyada temsili konusunda raporlar hazırlanır.

Çokkültürlülüğün iflası ile ilgili haberler, çok ilginçtir ki çokkültürlülüğün mucidi Avrupa'dan gelmeye başladı. Etnik gurupların anadillerinde yaptıkları eğitim uygulamasına uyumu güçleştiriyor gerekçesiyle son verildi. 30 yıldır her akşam kamu kanalı NPS'den yapılan her gün 45 dakikalık Türkçe yayın haftada 45 dakikaya indirildi. Gerekçe ise bu tür yayınların Türklerin topluma uyumuna engel olması. Hollanda'nın 4 büyük kentinde her hafta yarım saat yayın yapan MTNL televizyonu 2006 Ocaktan itibaren Hollandaca yayına dönüştürüldü. Avrupada uyumlaştırma politikaları altında daha önce başta edilen çokkültürlülük felsefesinden sapma var; ama bir yandan da ayrımcı politikaların tamamları çalışıyor. 11 Eylül saldırılarından sonra çokkültürlülük masalı yerini ayrımcı söylemlere bırakıyor. Zihinlerde tarih boyunca yer etmiş korkular yavaş yavaş dışa vuruyor. Alt kültür baskısının demokrasileri tehlikeye sokacağı düşünülüyor. Amsterdam Üniversitesinden siyasal kültür profesörü Jos de Beaus: "Çokkültürlülük modelimiz pratikte çöktü. Demokrasilerin selameti için altkültürlerin zayıflatılması gerekiyor" diyor [18]. Hatta bu durumu modern *apartheid* olarak tanımlayanlar bile var. Buna aslında özde aynı görüntüde daha hissedilir hale gelen yeni bir ırkçılık da diyebiliriz. Medyada ve sokakta yabancılara hoşgörü ve tahammül giderek azalıyor ve yeni ırkçılık kimlik ve din farklılığı üzerine oturuyor. Ve Türkiye, Avrupa'da yeni bir ırkçılık ve ayrımcılığın soğuk rüzgarları eserken AB'nin kapısında bekliyor.

Çokkültürlülük mü? Milliyetçilik ve Irkçılık mı?

Çokkültürlü bir politikanın önderliğini yapan Türkiye'ye bu konuda yol gösterici misyonunu elden bırakmayan Avrupa kendi aydınlarının gözünde milliyetçi ve ırkçı politikalar uyguluyor. Hamelink [19] Avrupa medyasının göçmen sorununu abarttığı görüşünde. 1990'da 12 Avrupa ülkesine göçmenlik başvurusu yapan insanların sayısı genel nüfusun % 1'inden az olduğu halde, nedense görmemezlikten geldiğini, Kenya'ya göç edenlerin sayısının Fransa, Almanya, Hollanda gibi ülkelerden çok daha fazla olduğunu belirtirken Avrupa medyasının göçmen sorununu abartarak ortak iç ve dış düşman yarattığının altını çiziyor. Irkçılık Avrupa'daki sosyal ilişkileri etkilerken, medya bu ilişkileri adeta basmakalıplaştırarak etnik ırk ve azınlık guruplarını olumsuz olarak yansıtmaya devam ediyor. Avrupa medyası bu konuda düzenli yayınlarla Avrupalı'nın kafasında ırk ve etnik guruplarla ilgili olumsuz bir şema oluşmasında baş rolü oynuyor.

Husband [20], sinema ve televizyon alanının sadece ekonomik bir etkinlik olarak değerlendirildiğini, etnik azınlığın tanımlanmış bir Avrupa içinde sınır politikalarıyla marjinal hale getirilerek pasif olarak temsil edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca etnik azınlığın üye ülkelerin televizyon haberlerinde ve eğlence programlarında temsili ile ilgili çok sayıda ampirik çalışma sonuçlarına sahip olduklarını belirtmektedir. Bu sonuçlar, azınlıkların, ikinci sınıf vatandaş olarak temsil edildiğini göstermektedir. Husband ayrıca, etnik azınlığın elinde çok kısıtlı medya olanaklarının bulunduğunu, tekelleşmenin ve özelleştirmelerin bu kısıtlı olanakları da yok ettiğini ve medyanın milliyetçi ulusal politikaların güdümünde çalışan güçlerin elinde olduğunu belirterek, anaakım medya işletmelerine girmek isteyen etnik azınlık mensubu medya profesyonellerinin de marjinalleştirildiğini ifade etmektedir.

Avrupa medyasında milliyetçilik ve ırkçılık sorunu hiç gündemden düşmeyen bir

araştırma konusudur. Mistry [21], Gramsci'nin hegemonya kuramından yola çıkarak Avrupa televizyon ve sinema filmlerinde beyaz hegemonik idealin nasıl inşa edildiğini anlattığı makalesinde, eski filmlerde çok yalın basmakalıplar olarak resmedilen etnik grupların bugünkü liberal toplum medyasında daha kabul edilebilir, ancak eskinin özünden sapmayan basmakalıplar olarak kurulduğunu dile getirir. Yapımcıların ve izleyicilerin siyahları yakından tanımamalarına karşın, gerçek temsillerden uzak basmakalıplar etnik azınlık gramerinin çatısını kurmakta ve bugünkü medyayı kuşatmaktadır. Film endüstrisinde çalışanların büyük bir çoğunluğu beyazdır. Kamera arkasında çalışan etnik azınlığın sayısında eskiye kıyasla bir artma olsa da çoğunluk beyazdır.

Vestermark [22] Açık Toplum Örgütü OSI (Open Society Institute) tarafından yayınlanan raporun AB için uyarıcı olmasını dilediği makalesinde, Kopenhag Kriterlerinin yazıda kalmaması, hayata geçirilmesi gerektiği çağrısını yapmaktadır. Raporda özetle şu görüşlere yer verilmektedir. Kopenhag kriterleriyle artık insan hakları konusu üye ülkelerin içişlerini ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkarılıp AB'nin sorunu olarak kabul edilmiştir. Ancak, AB bu konuda çifte standart uygulamaktadır. Üye ülkeler şartı bir biçimde azınlık sorunlarına ciddi olarak eğilmemektedirler. Azınlıklar için yapılan değişiklikler AB'yi görüntüde tatmin etmek için yapılmakta, hem üye ülkeler hem de AB bu konuda çifte standart uygulamaktadır. AB'nin üyelik için sırada bekleyen ülkelerin azınlık haklarını koruyup korumayacakları veya onlarla nasıl başedecekleri ile de ilgisi yoktur.

Azınlıkların medyada temsili ve istihdamı konusuna en duyarlı davranan BBC'nin konuya yaklaşımına göz atmamız Avrupa'da etnik azınlık sorununun bugünkü düzeyini anlamamız açısından yararlı olacaktır. 12 Kasım 2002 tarihinde saat 14.00 de yayınlanan bir BBC haberinde [23], BBC kurumu tarafından izleyici ve yayıncılara uygulanan anket sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırma, İngiltere'deki etnik azınlıkların televizyonda gerçekçi olarak yansıtılmadığını, bazı kanalların onları olumsuz olarak yansıtırken bazılarının da etnik sorunları basite indirgediğini veya görmemezlikten geldiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. BBC, BSC (Broadcasting Standart Commission) ve ITC (Independent Television Commission) tarafından yayınlanan raporda BBC'de son beş yıl içinde etnik ırk temsiliyeti konusunda önemli gelişmelere karşın, hem ekranda hem de ekran arkasındaki karar mekanizmalarında etnik azınlık temsiliyetinin daha ileriye götürülmesinin gerektiği görüşüne yer verilmektedir. Bu raporun, kendi romanından uyarlanarak BBC'de yayınlanan *Babyfather* dizisine ırkçı basmakalıplar eklendiği eleştirisini getiren Patrick Augustus'un açıklamalarından sonra yayınlanması ilgi çekicidir.

Gibson, 26 Ocak 2004'de Guardian'da yayınladığı makalesinde, BBC Genel Müdürü Grek Dyke'in BBC'nin "gizli bir beyaz" olduğunu açıklamasından tam 3 yıl sonra ulaştıkları nokta ile ilgili açıklamalarını konu etmektedir. Bugün, BBC çalışanlarının 1/10'i etnik azınlık mensubudur. Dyke, BBC'ye atandıktan hemen sonra kurumsal ırkçılığı yok edeceğini, 2003 yılı sonu itibarıyla genel personelin %10'unun, üst düzey yönetimin de %4'ünün etnik azınlıktan temin edileceğini açıklamıştı. Dyke'in Başbakan Blair ve medya patronu Rubert Murdoch ile yaşadığı hayal kırıklığı, Irak savaşı konusunda Hükümetle ve Amerikancı medya patronu ile ters düşen tutum ve davranışlarının özünde insan hakları sorununa duyarlı davranması yatmaktadır. Bugün giderek büyümekte olan BBC krizi ve onu istifaya zorlayan gelişmeler, demokrasinin beşiği kabul edilen İngiltere'deki beyaz Batı hegemonyasının açığa çıkan görüntüsüdür.

Bir üst Kimlik Olarak Din

Gerek çok Tanrılı gerekse tek Tanrılı dinler çağlar boyu insanları bir arada tutan önemli bir sosyolojik olgu olarak kabul edilip incelenmişlerdir. Ancak dinin siyasetle bir iktidar ve güç aracı olarak kullanılmaya başlaması da neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Tek

tanrılı dinlerden Hristiyan ve İslam dinlerinin tarihi incelendiğinde çeşitli mezhepler, tarikatlar ve cemaatlar arasındaki çekişmeler hem ulusal hem de uluslararası çapta bölünmelere ve savaşlara neden olmuştur. Vatikan'ın Katolik dünyası üzerindeki etkisi ve gücü, Rum Ortodoks Patriği Bartholomeos'un bütün Ortadoks dünyasını temsil etmek üzere Konstantinapolis, Yeni Roma Başpiskoposu Ekümenik Patrik olma mücadelesi mezheplerin bir dünya iktidarı olma yolunda verdikleri mücadelenin en önde gelen örnekleridir. Ne Hristiyanlık ne de İslam tek başına toparlayıcı bir üst kimlik olma başarısını gösterememiştir. Aynı mezhepler içinde dahi fikir, görüş, yorum ayrılıkları insanları ayırabilmektedir. Osmanlı'ya karşı yabancılarla işbirliği yapan Araplar, yıllarca süren Irak İran savaşı, Ortadoğu'da İslam ülkelerinin bölünmüşlüğü, aynı ülkede Şii, Sünni, Alevi çekişmeleri, tarikatlar arasındaki çekişmeler. Müslüman Türklerle Müslüman Kürt ayrılıkçılar arasında kan ve gözyaşı içeren çatışmalar, Yugoslavyayı bölen kanlı çatışmalar. Sri Lanka ve Sudan'ı kana bulayan iç savaşlar dinin bir üst kimlik olarak birleştirici olmadığının sadece bazı örnekleridir.

Yabancılaştırma

Bauman [24], farklı ölçülerde sertlik ve şiddet içeren hapis uygulamalarının ya da başka türlü mekansal kısıtlamaların tarihin her çağında bütün toplumlar tarafından değişik biçimlerde uygulandığından söz eder. Köleler, cüzzamlılar, akıl hastaları, etnik ya da dinsel yabancılar kendilerine ait mekan veya bölgelere kapatılmışlardır hep mekansal veya bölgesel ayrımlar çağlar boyunca toplumsal ilişkiler bağlamında belli farklılaşmalara ve yabancılaşmalara yol açmıştır. Mekansal ayırmada en önemli özellik ayrılanlarla ayıranlar arasındaki iletişimin ya tamamen yasaklanması ya da kısmen ve farklı biçimlerde kısıtlanmasıdır. Yabancılaştırma politikaları bazı toplumlarda öyle bir hal alır ki bu süreci zorla sürdürmek adeta bir devlet politikası hatta kültürel bir biçim alır.

Yabancılaştırma hem mekansal hem de psikolojik bir süreçtir. Yabancılaştırılan insan ve kültür önce baskın kültürden dışlanır ve bir mekana hapsedilir sonra görüşleri zayıflatılır, indirgenir ve bastırılır. İlişkiler zayıflatıldığında ya da toptan yasaklandığında, bireysel nitelikler ve koşullar nadiren görülmez hale gelir. Yabancılaştırılanlar farklı özellikleriyle değil, tipikleştirilmiş basmakalıplar olarak görülür.

Modern kentleşme, yabancılaştırma ve iletişimden koparma üzerine kurulmuştur bir bakıma. Batının modern kentleşme anlayışı, düzenlilik, tektiplilik, homojenlik ve yeniden üretilebilirlik özelliklerini içermektedir. Her cemaat ayrı bölgelerde, her aile ayrı apartmanlarda oturacaktır. Yoksullar, işçiler, başka kültürden olanlar merkezin dışında belli uzaklıklardaki duvarlar arasına hapsedilecektir. Varlıklılar, yoksulların erişemeyeceği korumalı duvarlar arasında 'öteki'nden tecrit edilmiş olarak yaşayacaklardır. Modern yaşam kollarında ve mekanlarda insanın yalnızlaşmasını Richard Sennett *Kamusal İnsanın Çöküşü* [25] kitabında ayrıntılarıyla anlatır. Yüzyüze iletişimin daha güçlü ve etkili olduğu kamusal mekanların yerini bütün insanları büyük kalabalıklar içinde atomlaştırılmış yalnız bireyler haline dönüştüren devasa tüketim mekanları almıştır. Tıpkı Türkiye'de her geçen gün boyutları büyüyen Cevahir İş Merkezi ve yakında yapımı planlanan Dubai Kuleleri benzeri, Batı tüketim kültür ürünleri ve mekanları ile Doğu'nun oryantal mekanlarının birbirinin içine girdiği masalımsı gösterişli mekanlar sarmaktadır büyük kentleri. Homojenleştirme, insani bağlardan örülü koruma ağlarını parçalar, insanlarda bir iç boşluk, terkedilmişlik, yalnızlık duygusu gelişir. Modern yaşam koşullarının dayattığı bu yalnızlık ve terkedilmişlik duygusu ayrılmış bölgelerdeki 'öteki' insanlarda kendi dışındakiler karşısında çok daha güçlüdür ve zamanla kendini dışlayanlara karşı, sanki yalnızlaşmalarının tek nedeni onlarmış gibi nefrete dönüşür.

Avrupa'nın 'Öteki'si ve Dışlama

Morley ve Robins [12], *Kimlik Mekanları* kitabının önsözünde Türkiye'nin AB üyeliği konusunda şöyle yazar: "Avrupalılar arasında, Türklerin gerçekten Avrupalı olmadığı, onların yabancı, dışarıklı kişiler olduğu duygusu hala mevcuttur." "Türk Kuran okur, operaya gitmez" gibi basmakalıp bir inanç vardır. Avrupalıların gözünde Türkler, "garip bir millettir." Avrupa Türkiye'nin Avrupalı özelliklerini tanımamakta ısrar etmektedir. Morley ve Robins, Avrupa'nın kültürel kibirliliğinin nasıl değişmez bir önyargı oluşturduğunu ve Türklerden Batılılaşmasını isterken bile buna inanmadığını ifade etmektedir. Fedakarlık yapıldığında da bu fedakarlığı kabullenmeye yanaşılmasını kültürel kibirin kültürel nefrete dönüşmesi olarak açıklar.

Avrupa'nın bu kendine düşkün narsist kimliği Yahudi-Hristiyan ve Grek-Roma gelenek ve mirasına dayanmaktadır. 'Ötekiler' (İslam ve Avrupa kökenli olmayan ülkeler) kolektif hafızadan çıkarılmıştır. Avrupa kalesi ve dayanışması iç barışla değil, birçok yazara (Morley ve Robins 1997; Hamelink 1993; Fontana 1995) göre, 'öteki'ne duyduğu korku ve nefret üzerine inşa edilmiştir. Modernliğin Avrupa tekeline girmesi ve sadece Avrupanın yol göstericiliğinde ulaşılabilecek ince uzun bir yol olarak görülmesi; bütün ülkeleri aynı yolun yolcusu olarak gören "tarihin sonu" ve "ideolojinin sonu" fantezisi, Batı'nın narsist kimliğinin yarattığı kendine özgü yorumlardır.

Batı ideolojisi ve tarihini merkeze alan bu görüş yanında, Samuel Huntington'un "uygarlıklar çatışması" tezi Avrupa'nın ötekine duyduğu nefreti haklılaştırmaktadır. Huntington'un küreselleşmenin zirveye yükseldiği 1993 yılında attığı bu teze göre [3], dünya ekonomik ve ideolojik olarak değil, kültürel farklılıklar nedeniyle bölünecektir. Kültürlerin özünü dinler, gelenekler ve alışkanlıklar oluşturur. Küreselleşme uygarlaşmış ülkelerin uygarlık bilincini artırdığı için uygar olmayan 'öteki'ne karşı nefreti körüklemektedir. Avrupalı, 'öteki' olarak gördüğü Polonyalıyı küreselleşme ile içiçe yaşadığı Afrikalı, Orta Doğulu, Asyalı göçmene baktıkça daha yakın din ve kültür kardeşi olarak görüyor ve içine alıyor. Uygarlık bilinci geliştikçe atalara dönüş başlıyor; insanlar Türkleşiyor, Anadolulaşıyor, Asyalılaşıyor, Hindulaşıyor ve de Avrupalılaşıyor.

Huntington'un bu tezi bazıları tarafından saçma bulunsa da, Avrupa'nın kültürel seçkinciliğine bir dayanak oluşturmuş, tezin ortaya atıldığı tarihten sonra Avrupa'da Türkiye'ye karşı daha önce dile getirilmeyen açıklamalar daha rahat yapılabilir hale gelmiştir. Avrupa'nın bir Hristiyan Birliği ve bir uygarlık kalesi olduğu ve bunun içinde Türkiye'nin yerinin olmadığı gibi. Avrupa'nın tarihten gelen kibirliliğine destek olabilecek Huntington tezine karşın, Bugün Avrupa aydınları bu kültürel kibirliliği sorgulamakta ve 21. yüzyılda Avrupa Birliği için yeni misyonlar oluşturmaktadırlar.

Giderek artan uluslarötesileşme, küresel ve yerel uzamların doğrudan eklemlenmesini olanaklı kılmaktadır. Belirli kentler ve bölgeler uluslararası ağlara eklemlenmekte ve yeni bir küresel ağ doğmaktadır. Bu küresel ağın içinde farklı gelişmişlikte bölgeler, kentler oluşmaktadır. Ulusal düzeyde dünyadan bağımsız siyasal ve ekonomik karar almak giderek zorlaşmaktadır. Erken kapitalizmin ulusal ve milliyetçi kimlikleri giderek aşınmaktadır. Bölgesel, yerel, kıtasal vatandaşlık kavramları ortaya çıkmaktadır (AB vatandaşlığı gibi.) Buna karşı bir savunma mekanizması olarak popülist milliyetçi politikalar ortaya atılmaktadır. Birbirinin içine girmiş böyle bir dünyada dine, ırka, kültüre dayalı bir kale oluşturmak ve buna çoğulcu demek ne kadar doğrudur; Öncelikle bu kalenin içindeki farklılıklar güvenceye alınmalı, daha sonra bu kalenin Avrupa aydınlanmasının temel tezi olan insan hakları ve demokrasi kalesi yapmanın yolları aranmalıdır. 21. yüzyılda, tarihten gelen basmakalıplaşmış dini, ırkı, kültürü farklı insan veya ulus anlamına gelen 'öteki' kavramı sorgulanmalıdır.

‘Öteki’, çoğulculuğu yok eden, kültürleri bir potada eritip tarihin kültürel zenginliğinin hoyratça harcanmasına zemin hazırlayan uygulamaları sadece kâr ve güç adına dünyaya pazarlayan, demokrasi ve insan haklarını bütün dünyanın gözleri önünde hiçe sayan zihniyetlerin temsilcisi olarak tanımlanmalıdır. Oysa Avrupa, kendi kimliğini şimdiye kadar “öteki” karşıtımlıklarla yaratmıştır. Said’e göre [3], Avrupa kendini pozitif olarak yorumlamak için dönem dönem “çeşitli biçimlerde Doğu’yu ve daha sonra İslam’ı kapsayan ‘öteki’ni yarattı ve kendi beyazının karşısına karanlık bir Doğu manzarası çizdi. Bu ‘öteki’ bazen çocuk, ilkel, gelişmemiş, hain, tembel ve ilgisiz; bazen de putperest, kafir, iblis, boş inanç sahibi, cahil anlamında kullanıldı. Avrupa’da yeni doğan bebekler bu inançlarla büyütüldü, eğitildi. Şimdi sorgulanması gereken asıl konu Avrupa’nın bu “öteki” bağına bağlıdır.

Fontana tarihsel gerçeklerin ışığı altında Eski Roma’nın sorunlarını, bugünkü Avrupa’nın kimlik ve bütünleşme sorunlarına bağlıyor. Avrupa’nın iç ve dış barbarlar olarak basmakalıplaştırdığı dini ve kültürü farklı insanları bünyesi içine katmamak için verdiği mücadelenin özünde, eski Roma nasıl yıkıldıysa biz de yıkılırız psikolojisinin yattığını iddia ediyor.

Günümüzün pek çok aydın ve politikacısına göre, bizim toplumumuz başka barbarların, yani uygarlığımızı yok etmek için uzakta tutulması gereken kitlelerin yarattığı tehditle karşı karşıyadır. Dünyamızın gerçek sorunlarını göğüslemeye istekli olmadıkları için, zenginler ve yoksullar arasında gittikçe açılan uçurum ya da özgürlüğü kısıtlayan engeller gibi bölünmelere yol açan iç etkenleri çözümlenmektense, Roma’nın gerilemesine ilişkin eski bostan korkuluğunu yeniden dikmek onlara daha kolay gelmektedir [26]

Görüldüğü gibi AB idealinin ideolojik ve kültürel anlamı üzerinde kafa yoran aydınlar genelde Avrupa benmerkezciliği, milliyetçiliği ve ırkçılığı üzerinde birleşmektedirler. Medya politikalarının da bu anlayışa hizmet ettiği fikrini biraz daha açmamız gerekiyor. Eski tarihin “barbar”larının yerini bugün daha yumuşak bir deyim olan ve Doğulu, Afrikalı göçmenleri ve İslamı kapsayan, ‘öteki’ler almıştır.

Tanınma

Bir ulusu oluşturan insanların kimliği çok tartışılan bir konudur. Kimlik, bir insanın kim olduğunu, daha doğru bir deyişle, kendisi ile ilgili özelliklerin neler olduğunu gösterir. Tartışılan şey, toplumu oluşturan diğer bireylerin bu kimliği tanıyıp tanımadığı, ya da ne kadar tanıdığı, eğer tanınmışsa ne derece doğru tanıdığı ile ilgilidir. Kimlikle ilgili tartışmaların içine giren gruplar genel olarak, farklı din, ırk, kültürü olan gruplar; siyahlar ve kadınlardır.

Bugünün kimlik sorunları Burjuvazinin zenginliği ve iktidarı ele geçirmeye başladığı 18 yüzyıl öncesi efendi-köle ikileminin uzantısı seçkin ve alt kültür sorunlarından farklılaşarak çok daha siyasi ve ideolojik boyut kazandı. Kral, Lord, Dük, Düşes, Prens, Prenses, Leydi gibi asalet ünvanları o günün alt üst ilişkileri içinde bağlamından koparılmış, ideolojik anlamlardan çok, kabul edilmiş toplumsal sıradüzen (hierarchy) göstergesi toplumsal kimliklerdi. Alt kültürlerin tek tek kimlikleri ulusal tehdit oluşturmadıkça, tartışma konusu dahi edilmiyorlardı. Taylor’a göre [27], toplumsal kimlikler belli bir sıradüzene göre insanlara bahşedilen şeref ile eşdeğerdi. Liberal demokratik düzende bu tanıma kimliklerin yeni bir biçimde anlaşılmaya başlamasıyla değişime uğradı. Bireyselleşmiş kimlikler, daha doğrusu insanın kendini algıladığı kimlikler öne çıkmaya başladı. Bu kimlikler kendi içinde bir ideoloji, kültür ve ahlak içermektedir.

20. yüzyıla damgasını vuran kültürel çoğulculuk, her türlü öznel kimliklerin tanınmasıdır genel anlamda; ancak bu kavram kendi içinde değişik anlamlar içermektedir. Yerleşik

demokrasilerde kültürel çoğulculuk değişik kimliklerin fiziksel ve sembolik sınırlar içinde tanınmasıdır. Kimlikler ulus devletin sınırları içinde tanınır. Sembolik sınırlar ise, kimliklerin türdeş yurttaşlık anlayışı ile sınırlandırılmasıdır. Kimlikler sembolik olarak tanınır ancak, siyasal olarak temsil yoktur. Siyasal temsiliyet, ulus devlet sınırları içinde ulusal kültüre mensubiyet çerçevesinde yapılır. Burada farklı olana müsamaha göstermek veya hoşgörü ile bakmak çoğulculuk anlamında ele alınır. Örnek vermek gerekirse, Osmanlı'nın azınlıklara gösterdiği hoşgörü, toplumda farklı olanların kabulü veya kültürel çoğulculuk olarak kabul edilir.

Çoğulculuğun fikir olarak bile kabul edilmediği anlayışta ise, kültürler bir kimlik olarak kabul edilmez aynı kimliğin değişik biçimleri olarak ele alınır. Nasıl her kardeş farklı ise toplum içindeki kardeşler de farklı düşünceler ve kültürel edimler içinde olabilirler; ancak bu asla bir ulusun birliğini bozacak bir kültürel kimlik farklılığı olarak algılanamaz.

Bazı anlayışlarda ise kültürel farklılıklar tek bir üst kimlik altında alt kimlikler olarak kabul edilir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını bir üst kimlik olarak Türk, Kürt, Laz, Çerkez gibi kimlikleri de alt kültürler olarak tanımlamış ve bütün bu kültürleri tanıyız demişti. Burada ulusal aidiyet sınırları içinde kültürlerin sembolik olarak tanınması söz konusu; ancak tek tek bu kimliklerin bir siyasal temsiliyet hakları yok. Başbakan daha sonra kültürel çoğulculuğa daha değişik açıdan yaklaşmış ve üst kimliği Müslümanlık olarak, diğer kültürleri alt kimlik olarak ele almış ve tartışmaya dini bir içerik kazandırmıştı.

Batı'da bütün bu sembolik tanımın üstüne çıkan ve Taylor'ın öncülüğünü yaptığı kültürel kimliklerin siyasette temsiliyet açısından eşdeğer kabul edildiği bir akım olmuştur. Bu anlayış hoşgörü göstermenin dışında kültürel farklılıkların siyasal düzeyde tanınması ve eşit ölçüde saygıdeğer kabul edilmesi esasına dayanmaktadır. Bu tanımada çok partili, çok baskı gruplu ama kamu alanını kültürel farklılıkların ifadesine kapayan çoğulculuk anlayışının eleştirisi vardır. Bu anlayış bireysel özgünlüğü özgürlüğün nedeni olarak ele alır ve bunun gerçekleştirilmesi için ortaya konan engellerin nasıl aşılacağı konusunu tartışır. Çok kültürçülük anlayışı günümüz demokrasilerinde görünen odur ki eşit tanınma zorlamasını getirmektedir. liberal devlet kitle ya da çoğunluk kültürüne karşı dezavantajlı gruplara kültürlerini korumada yardımcı olmalıdır. Çünkü uygulamalarda özgül kimlikler tanınmıyor; onlara vatandaşlık hakkı veriliyor: siyasal oylama, gelir elde etme, sağlık ve eğitim hizmetlerinde eşitlik gibi. Bunun eşitlik olup olmadığı tartışılıyor. Gutmann [28] vatandaşlar olarak tam tanınmanın iki saygı biçimi gerektirdiğini söylüyor. Bunlardan birincisi cins, ırk, etnik köken, göz önüne alınmaksızın her bireyin eşsiz kimliğine saygı; ikincisi ise, kadın ya da dezavantajlı durumdaki grupların kendi kültürleriyle ilgili her türlü etkinliğine uygulamasına ya da dünya görüşlerine saygı. Habermas [29], sorunlarla dolu olan bu saygının gösterilmesi gereken gruplara örnek olarak, Almanya'daki yabancı işçileri, Sırbistan'daki Hırvatları, Ukrayna'daki Rusları, Türkiye'deki Kürtleri, sakatları, eşcinselleri vb. Göstermektedir. Saygı sistemi yaşam koşullarının eşitlenmesinden çok ayrımcılık yapılan grup üyelerinin içinde kendilerini tanıyabildikleri geleneklerin ve yaşam biçimlerinin bütünlüğünün korunmasına yöneliktir.

Ancak eşit tanıma ve kolektif kimlikleri bozmayacak bir biçimde kültürel haklar konusu sorunlarla doludur. Kanada'nın Quebec eyaletinde çoğunluğu oluşturan ve Fransızca konuşan azınlığın kültürel hakları ile, Türkiyede'ki kürtlerin kültürel hakları konusu birbirlerinden tamamen farklı sorunlarla doludur. Daha önce sömürgesi oldukları ülkeye göç eden azınlıkların sorunları da farklı konumdadır. Dolayısıyla bir ülkedeki çözüm ya da uygulama bir başka ülkede uygulanamaz. Örneğin, kültürel tanıma ve saygı konusunda şu sorular sorulabilir:

- Yaşamaları değerli bulunan kültürlerden bahsediliyor. Bunlar nasıl tesbit edilecektir?. Çünkü her grup kendi özgün kültürü ile hak talep edebilir.
- Düşman olan bir etnik kökene saygı duyulabilir mi?
- Üstünlük kurma yanlısı kültürlerle saygı duyulabilir mi? Bunlar için ahlaki sınırlar nelerdir?
- Eşit haklar kapsamında kadınların hamileliği fiziksel özür gibi kabul edilip erkeklerle aynı haklar mı verilmeli yoksa kadın kimliği çocuk doğuran olarak kabul edilip onlara ayrıcalıklı haklar mı tanınmalı?
- Özgün kültürleri tanımak kötüye kullanılırsa, örneğin, cins, ırk, din, kültür farklılıklarının kişilerle özdeşleşmesi ve evrensel veya ulusal değerlerimizin üstüne çıkması tehlikesi yok mudur?
- Aynı dini çoğunlukla paylaşan toplumlarda dinsel özgürlüklerin kamu alanına taşınması durumunda bir dinin tüm insanlar üzerinde baskı unsuru olma tehlikesi yok mudur?
- Türkiye gibi her taşın altından farklı kültürün fışkırdığı, topludurumu (konjonktürü) farklı ülkelerde, toplumu TC vatandaşlığı çatısı altında alt kimlikli kültürel federasyonlara ayırmak ve kollektif bir kimlikten yoksun bırakmak bölünmelere yol açmaz mı?

Sonuç

Batı'nın "öteki"ni ne kadar tanıdığı sorusu, üzerinde uzun uzun durulmaya değer bir sorudur. Batı bizi, bizim onu tanıdığımız kadar tanımakta mıdır? Batı'nın kendi dışındakileri ya hiç ya da çok az tanıdığını, onların resmedilmesinde basmakalıplaşmış ön yargıları kullandığını kanıtlayan sayısız araştırma vardır. Batı, "öteki"nin ülkesinde yaşamamakta, oysa "öteki" Batı ülkesinde yaşamaktadır; dolayısıyla Batı'yı tanımaktadır. Diğer taraftan Batı'nın "öteki"ne hep ihtiyacı olacaktır. AB, kurmayı planladığı süper Avrupa Devleti içinde ne kadar çoğulcu, kucaklayıcı, bütün kültürleri kapsayıcı olacaktır? AB'nin küresel ekonomik gelişmeler içinde kültürel bir Avrupa kalesi inşası zorluklarla doludur. 21. yüzyıldaki gelişmeler ışığında çok daha uzlaşmacı ve kucaklayıcı politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan alt kültür ve çokkültürlülük politikaları da sorunlarla doludur. Altkültür politikalarını yeni kültür kolonileri, federe devletler, ırkçı bölünmelerin inşasına yol açacak biçimde resmileştirmek de her akli başında aydını derinden düşündürmektedir. AB'nin Kürtleri ve Alevileri azınlık olarak kabul etmesi yanlısın bir başka boyutudur. Bunun ne kadar yapay bir değerlendirme olduğunu hem Aleviler hem de Kürtler anlamışlar ve kendilerinin azınlık olmadıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye çok karmaşık kültürlerin kaynaşması sonucu oluşmuş bir ulustur. Azınlık kimdir sorusuna olduğu gibi, çoğunluk kimdir sorusuna verilecek bir yanıt da yoktur. Kuruluşundan bu yana Türkiye Cumhuriyeti, soy esaslı bir devlet değildir. Türklük bir üst kimlik olarak tanımlanmıştır. Türklüğü bir üst kimlik olarak kabul etmeyenler Türkiyelilik'i esas almakta ve bütün kültürel farklılıkları Türklük de dahil bir alt kimlik olarak kabul etmektedirler. Ancak Türk, kimlere denmektedir, bunun da yanıtını verememektedirler. Türklük bir ırk değil bütün kültürleri kapsayan bir üst kimliktir. Tıpkı Fransız, İngiliz, İspanyol, İtalyan, Amerikalı gibi. Saf Fransız ya da İtalyan olmadığı gibi saf Türk de yoktur. Türklük bir üst kimliktir.

Türkiyelilik bir üst kimlik olarak ele alındığında ortaya toplumu çok kültürlü bir toplum yerine çok ırklı, ya da daha anlaşılır biçimiyle çok uluslu bir toplum olarak ayrıştırma tehlikesi çıkmaktadır. Bugün İspanya'da Katalonya'ya verilen özerklik, her ne kadar Katalanların biz hem Katalan hem de İspanyoluz demelerine karşın, diğer grupların da aynı

isteklerle İspanya'yı Yugoslavya benzeri bir parçalanmaya getireceği tehlikesi üzerinde durulmaktadır. AB raporlarında Kürtler azınlık olarak Aleviler de dini azınlık olarak görülmekte ve çok kültürlülük adı altında çok ulusçuluk ortamı hazırlanmaktadır.

Çokkültürlülük tartışmaları çok geniş açılımlı bir konudur. Her toplumun tarihi, coğrafi ve kültürel konumu çerçevesinde standart formüllerle çözümlenecek bir konu değildir. Azınlık kime denir? Almanya'daki Türk azınlıkla Türkiye'deki Kürtler aynı kefeye konulur mu? Almanya'daki çok kültürlülükle Türkiye'deki çok kültürlülük tartışmaları örtüşür mü? Avrupa'da bir taraftan çokkültürlülüğün getirdiği kültürel uyuşmazlıklar ve uyumsuzluk sorunları tartışılırken diğer taraftan toplumu çokkültürlülük adı altında bölüştürmenin ortaya çıkardığı çatışmaların üstesinden gelmek için yeni projeler ortaya konuluyor. Almanya Entegrasyon Bakanı Armin Laschet, Spigel Dergisinde "Ortak Üst Kültür Projesi" diye bir proje ortaya attı. Ortak üst kültür, ne çoğunluk kültürü ne de azınlık kültürlerinin ayrı ayrı özerkliklerini kabul etmeyen bir proje. Azınlık durumundaki vatandaşlara tamamen içlerine kapanıp kendilerini toplumdan soyutlayıp kültürel kaleler kurma şansı vermiyor. Azınlıkların topluma uyumları konusunda bazı projelerin geliştirmesi gerekiyor. Örneğin çocuğunu okula göndermeyen veya 7 yaşında başını kapatıp toplumdan soyutlayan ve sadece dini eğitim veren babaya hesap soruluyor. Tolerans ve hoşgörü yerine alışveriş öneriliyor. Azınlıkların topluma uyumları konusunda birçok şey yapılırken çoğunluk kültürü de azınlıklardan kendinde olmayan değerleri alıyor. Örneğin; yaşlılara saygı ve bakım, çocuklara ve gençlere her aşamada yardım ve sevgi gibi. Özetleyecek olursak, çokkültürlülük 21. yüzyılın en önemli sorunu olarak karşımızda durmakta; bölünme, ayrışma, tanımama, dışlama, uyumsuzluk, çatışma içeren tartışmalara yol açacak görülmektedir.

Son söz olarak, iletişim kuramcılarının yıllardır eleştirdiği, iletişim kanallarının tek yönlü akışı ve kültürel hegemonya olgusu günümüzde ister çokkültürcülük, isterse hoşgörü ve anlayış maskesi altında olsun açık bir ırkçılığa dönüşmüştür. Ekonomisi ve siyasal yapısı güçlü ülkelerin kültürel tekelleri karşısında siyasal gelişimlerini tamamlayamamış tüketici kültürlerin atalara dönme isteği giderek tutkuya dönüşmekte ve ayrımcılık taraftarlarına koz vermektedir. Batı kendi ülkesinde demokrasi maskesi olarak kullandığı çokkültürcülük projelerini bugün tehlikeli görmeye başlayıp askıya alırken diğer ülkelerde ayrımcılığı körükleyecek eğilimler içine girmektedir. Bu gelişmeler toplumsal uyumu zorlamakta yeni çatışmalara zemin hazırlamakta ve dünyayı giderek bir kaos ortamına sürüklemektedir. Galtung'un [30] toplumu ve kapitali yönetenlere çağrısı son derece açık: "Onlar insan ırkını yok etmenin de yoksulluğu yok etmenin de gücünü ellerinde tutuyorlar. Günümüzüzün büyük sorunları karşısında ortak çözüm yollarını keşfetmekten başka yol yok İlerleme ve diyalog için iletişime açık olmalıyız.

Kaynaklar

- [1] Hebdige, D., (2004), "*Altkültür-Tarzın Anlamı*", İstanbul, Babil Kitabevi.
- [2] Güvenç, B., (1984), "*İnsan ve Kültür*", İstanbul, Remzi Kitabevi.
- [3] Golding, P. ve G. Murdock (2002), "*Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik*" *Medya, Kültür, Siyaset*. S. İrvan (der.) içinde. Ankara, Alp Kitabevi.
- [4] Hall, S., (1999), "Popüler Kültür ve Devlet". Mücadele *Popüler Kültür ve İktidar* (der.) içinde. Ankara, Vadi Yayınevi.
- [5] Hall, S., (1994), "Medya ve İdeolojik Etki". *Medya İktidar İdeoloji*. M. Küçük (der.) içinde. Ankara, Ark Yayınevi.
- [6] Lull, J., (2001), *Medya İletişim Kültür*. Çev. Nazife Güngör. Ankara, Vadi Yayınevi
- [7] Real, M., (1999), "Popüler Kültür ve Popüler Kültürel Eleştirinin Keskin Ucu". *Popüler Kültür ve İktidar* (der.) içinde. Ankara, Vadi Yayınevi.

- [8] Schudson, M., (1999), “Popüler Kültürün Yeni Gerçekliği” *Popüler Kültür ve İktidar* (der.) içinde. Ankara, Vadi Yayınevi.
- [9] Grosberg, L., (1999), “Kültürel Çalışmalar ve Yeni Dünyalar” *Popüler Kültür ve İktidar* (der.) içinde. Ankara, Vadi Yayınevi.
- [10] Erdoğan, İ., (1999), “Popüler Kültür, Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele” *Popüler Kültür ve İktidar* (der.) içinde. Ankara, Vadi Yayınevi.
- [11] Tomlinson, J., (1999), “Kültürel Emperyalizm: Eleştirel Bir Giriş” İstanbul, Ayrıntı Yayınevi.
- [12] Morley, D.ve Kevin R., (1997), “Kimlik Mekanları: Küresel Medya- Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar” İstanbul, Ayrıntı Yayınevi.
- [13] *The European Community Policy in the Audiovisual FİELD-Legal and Political Texts*, (1990)
- [14] *Avrupa Konseyi Rodos Bildirgesi, (Temel Siyasa)*, 2-3 Aralık 1988.
- [15] *Avrupa Konseyi Madrid Bildirgesi, (Temel Siyasa)*, 26-27 Haziran 1989.
- [16] *Avrupa Konseyi Strazburg Bildirgesi, (Temel Siyasa)*, 8-9 Aralık 1989.
- [17] Larrain, J., (1995), “İdeoloji ve Kültürel Kimlik”, İstanbul, Sarmal Yayınevi.
- [18] Dündar, C., (2005), “Ortak Paydalara İhtiyacımız Var” ,27.12.2005, Milliyet.
- [19] Hamelink, Cees J., (1993), “Europe and the Democratic Deficit”, *Media Development: Journal of the World Association for Christian Communication*, XL/4.
- [20] Husband, C., (1993), “Europe, Media and Identities: The European Community and Ethnic Minorities”. *Media Development, Journal of the World Association for Christian Communication*, 40(4):14-19.
- [21] Mistry, R., (1999), “Can Gramsci’s Theory of Hegemony Help Us To Understand the Representation of the Ethnic Minority in Western Television and Cinema” , <http://www.theory.org.uk>.
- [22] Vestermark, B., (2002) <http://www.Eumap.org/ahatsnew/presscover>, 25Kasım2002.
- [23] <http://www.news.bbc.co.uk>., “Representation of the Ethnic Minority in Western Television and Cinema”
- [24] Bauman, Z., (1999), “Küreselleşme”. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- [25] Sennett, R., (1996), “Kamusal İnsanın Çöküşü”. Çev. S. Burak. Çev. S. Burak.İlmaz. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- [26] Fontana, J., (1995), “Avrupa’nın Yeniden Yorumlanması”. İstanbul, Afa Yayınları.
- [27] Taylor, C., (2005), “Tanınma Politikası”. *Çokkültürcülük* (der) içinde,(2. basım),İstanbul, YKY Yayınevi.
- [28] Gutman, A., (2005), “Giriş” *Çokkültürcülük* (der) içinde,(2. basım),İstanbul, YKY Yayınevi.
- [29] Habermas, J., (1984), “*The Theory of Communicative Action: Reason and the rationalization of Society*”, Boston, Beacon Press
- [30] Galtung, J., (1999), “State, Capital and the Civil Society: A Problem of Communication” *Towards Equity in Global Communication*. R.C.Vincent vd (der) içinde, New Jersey, Hampton Press.